

РІШЕННЯ № 50

Про звернення до українських та міжнародних інституцій щодо недопущення порушень прав людини на захист і професійних прав адвокатів в судовому процесі

«05» серпня 2020 року

м. Київ

Рада адвокатів України, обговоривши отримані на адресу Національної асоціації адвокатів України звернення про порушення суддями Вищого антикорупційного суду гарантій адвокатської діяльності та професійних прав адвокатів Бойка П.А., Крамаренка Є.В., Надточієвої А. П., Палагицької Г.С., Цибенка О.В., Черезова І.Ю., Черезової Т.О., Боряк Г.Л., Гарника О.А., Фролової О.Г., Поповської Т.В., зазначає наступне.

Як вбачається із звернення адвокатів Бойка П.А., Черезова І.Ю., Крамаренка Є.В., Надточієвої А.П., Палагицької Г.С., Цибенка О.В., Черезової Т.О. (вх. № 1870/0/1-20 від 20.07.2020) колегією суддів Вищого антикорупційного суду у складі головуючого судді Федорак Л.М., суддів Маслової В.В. та Строгого І.Л., які здійснюють розгляд кримінального провадження № 5201500000000009 від 11.12.2015 (справа № 761/8826/19), вчиняються дії, які протиправно обмежують повноваження адвокатів і позбавляють їх можливості реалізувати встановлені Кримінальним процесуальним кодексом України права, грубо порушують принцип змагальності та рівності сторін.

Так, 14 липня 2020 року вищезгаданою колегією суддів Вищого антикорупційного суду (справа № 761/8826/19), всупереч ст. 26, ч. 2 ст. 349 КПК України, за власної ініціативи постановлено ухвалу (без виходу в

нарадчу кімнату) про зміну порядку дослідження доказів сторони обвинувачення, відповідно до якого захисників та обвинувачених позбавлено можливості здійснювати захист та реалізовувати встановлені чинним законодавством права. Згідно з цією постановою створено умови, при яких сторона обвинувачення оголошує докази, надає пояснення, натомість стороні захисту суд категорично заборонив заявляти клопотання, надавати пояснення та заперечення при безпосередньому дослідженні документів стороною обвинувачення.

В подальшому у цій же справі 20 липня 2020 року головуєча суддя Федорак Л.М. повідомила про можливість зміни запобіжного заходу обвинуваченим у зв'язку із позицією захисників у справі, які, на думку колегії, «заважають» суду розглядати кримінальне провадження. Зокрема, головуєча зазначила, що постановлення позитивного чи негативного рішення у справі залежатиме не від встановлення наявності вини обвинувачених, а від поведінки обвинувачених та їх захисників.

Також, головуєча суддя звернула увагу, що у разі подання клопотання про зміну запобіжного заходу обвинуваченим, суд буде розглядати його з урахуванням зазначеної поведінки захисників. Така погроза суддів Вищого антикорупційного суду спричинила те, що адвокатів фактично позбавили можливості професійно здійснювати захист, внаслідок чого обвинувачені були змушені відмовитись від захисників, натомість суд примусово, не зважаючи на заперечення обвинувачених, призначив захисника відповідно до Закону України «Про безоплатну правову допомогу».

Тобто, фактично ігноруючи всі передбачені національним та міжнародним законодавством гарантії та принципи адвокатської діяльності в Україні, судді Вищого антикорупційного суду, з метою якомога швидше ухвалити обвинувальний вирок, вдалися до тиску на адвокатів, замінивши адвокатів, яких обрав клієнт, на адвокатів з системи безоплатної правової допомоги, що суперечить загальним засадам кримінального процесуального закону та є не сумісним з наданими державою гарантіями незалежності і неупередженості суддів.

На переконання Ради адвокатів України, зазначені дії суддів порушують принцип змагальності та рівності сторін, а також протиправно позбавляють можливості реалізувати конституційне право людини на захист, а захисників здійснювати свої професійні обов'язки.

Згідно з частиною першою статті 131-2 Конституції України, надання професійної правничої допомоги в Україні покладається на адвокатуру. Незалежність адвокатури гарантується Конституцією.

Право кожного на професійну правничу допомогу закріплено Конституцією України і є одним із ключових елементів реалізації права особи на судовий захист та реалізації всього обсягу конституційних прав і свобод громадян.

За змістом статті 64 Конституції України конституційне право кожного на професійну правничу допомогу не може бути обмежене.

Адвокатська діяльність здійснюється на принципах верховенства права, законності, незалежності, конфіденційності та уникнення конфлікту інтересів (стаття 4 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність, далі - Закон).

Відповідно до статті 20 Закону, під час здійснення адвокатської діяльності адвокат має право вчиняти будь-які дії, не заборонені законом, правилами адвокатської етики та договором про надання правової допомоги, необхідні для належного виконання договору про надання правової допомоги, зокрема, представляти і захищати права, свободи та інтереси фізичних осіб, права та інтереси юридичних осіб у суді.

Професійні права, честь і гідність адвоката гарантуються та охороняються Конституцією України, цим Законом та іншими законами (стаття 23 Закону). У цій статті Закону зазначені гарантії адвокатської діяльності, зокрема: забороняються будь-які втручання і перешкоди здійсненню адвокатської діяльності; адвокату гарантується рівність прав з іншими учасниками провадження, дотримання засад змагальності і свободи в наданні доказів та доведенні їх переконливості тощо.

Обсяг процесуальних прав, як можливість реалізації професійних прав адвоката, визначений також нормами КПК України (ст.ст. 42, 46), та кореспондуються із принципом верховенства права (ст. 8 КПК України), який дозволяє адвокату застосовувати методи захисту, які не заборонені законом, при цьому рівність сторін у кримінальному процесі гарантована ст. 22 КПК України.

Отже, активна позиція адвокатів у кримінальних провадженнях, передусім пов'язана із процесуальним обов'язком захисту клієнта у суді, та необхідністю застосування усіх передбачених законом засобів захисту у своїй професійній діяльності, а тому неприпустимими є факти впливу суддів на позицію адвокатів шляхом зміни порядку розгляду справи, заборони стороні захисту заявляти клопотання про дослідження доказів, надавати пояснення, коментарі; залучати адвоката безоплатної правової допомоги за наявності адвоката за договором.

Рада адвокатів України наголошує, що захист передбаченими процесуальним законом методами інтересів клієнта є прямим обов'язком адвоката, що прямо передбачено Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та іншими нормами законодавства.

Право захисників надавати пояснення та заявляти клопотання і заперечення стосовно кожного доказу безпосередньо під час його дослідження, і є практичною реалізацією принципу змагальності сторін та свободи в поданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості (ст. 22 КПК України).

Так, частинами 1, 2 ст. 22 КПК України визначено, що кримінальне провадження здійснюється на основі змагальності, що передбачає самостійне обстоювання стороною обвинувачення і стороною захисту їхніх правових позицій, прав, свобод і законних інтересів засобами, передбаченими цим Кодексом.

Відповідно до частини 1 ст. 20 КПК України підозрюваний, обвинувачений, виправданий, засуджений має право на захист, яке полягає у наданні йому можливості надати усні або письмові пояснення з приводу підозри чи обвинувачення, право збирати і подавати докази, брати особисту участь у кримінальному провадженні, користуватися правовою допомогою захисника, а також реалізовувати інші процесуальні права, передбачені цим Кодексом.

Отже, встановлений колегією суддів Вищого антикорупційного суду у справі № 761/8826/19 порядок дослідження доказів, тиск з боку суддів на адвокатів та обвинувачених порушив всі основоположні засади здійснення судового розгляду кримінального провадження та фактично усунув адвокатів від цього процесу, що суперечить Конституції України, профільному Закону, положенням КПК України.

Рада адвокатів України звертає увагу на те, що такими діями суддів порушується не тільки національне, а й міжнародне законодавство, зокрема статті 6, 8, 17 Конвенції по захисту прав людини і основних свобод (1950 року).

Так, Європейський суд з прав людини зазначає, що одним із складників справедливого судового розгляду в розумінні п. 1 ст. 6 Конвенції є право на змагальне провадження; кожна сторона, в принципі, має отримати нагоду не лише бути поінформованою про будь-які докази, які потрібні для того, щоб виграти справу, але також має знати про всі докази чи подання, які представлені або зроблені в цілях впливу на думку суду, і коментувати їх.

Концепція справедливого судового розгляду, в аспекті дотримання принципу змагальності, передбачає право сторін судового розгляду знати і коментувати всі подані докази або подані пояснення, які мають суттєве

значення та впливають на рішення суду таким чином, який може бути несприятливим для будь-якої із сторін (справа Ferreira Alves (№3) v. Portugal, №25053/05, п. 35-43).

Право на змагальний процес для цілей п. 1 ст. 6 Конвенції означає можливість учасників мати відповідні знання та можливість коментувати всі надані докази чи зауваження з метою впливу на рішення суду, подані навіть незалежним членом національної юридичної служби; лише сторони спору можуть правильно вирішити, чи вимагає документ зауваження (справа «Мантованеллі проти Франції»).

З огляду на наведене, враховуючи також звернення адвокатів Боряк Г.Л., Фролової О.Г., Поповської Т.В., Гарника О.А. до Національної асоціації адвокатів України з питань системного порушення суддями Вищого антикорупційного суду професійних прав адвокатів у судових процесах, та як наслідок виникнення загрози позбавлення осіб права на захист, Рада адвокатів України наголошує, що такі порушення з боку суддів є не припустимими в демократичній країні, яка орієнтується на євроінтеграційній позиції.

Як вбачається із звернень адвокатів Фролової О.Г., Поповської Т.В., Гарник О.А. колегією суддів Вищого антикорупційного суду у складі Крикливого В.В., Широкої К.Ю., Галабали М.В. (справа № 760/9083/19) прийняті процесуальні рішення, якими звужуються фундаментальні права сторони захисту, зокрема суд обмежує сторону захисту у можливості: заявляти клопотання та відводи складу суду; висловлювати свої доводи та заперечення щодо клопотання інших учасників процесу; висловлювати заперечення щодо порядку проведення дій у кримінальному провадженні тощо. Більш того, у даному провадженні суд виніс рішення, яким вказав, що сторона захисту є *«недобросовісною стороною»* у процесі.

Про протиправне ігнорування суддями Вищого антикорупційного суду, зокрема головуючою суддею Дубас В.М. (справа №760/1279/19) зазначено також і в зверненні адвоката Боряк Г.Л. Так, заявник повідомила, що головуючий суддя, при визначенні причин поважності неприбуття адвоката у судові засідання, дата і час призначення якого було узгоджені, посилається на ст. 138 КПК України, повторно помилково застосовуючи до адвоката норму, яка передбачає заходи забезпечення кримінального провадження, та не може бути застосована до захисника.

Дослідивши наведені факти порушень прав адвокатів, а також взявши до уваги висновки Голови Комітету захисту прав та гарантій адвокатської діяльності Боряк Г.Л. (вх. № 2015/0/1-20 від 03.08.2020) про результати розгляду окреслених звернень, Рада адвокатів України акцентує увагу що:

- адвокату дозволено застосовувати методи захисту, які не заборонені законом;

- позиція адвоката (подання клопотань, зауважень тощо), пов'язана із процесуальним обов'язком захисту клієнта у суді, а тому виконання таких обов'язків не може бути приводом для визнання адвоката «недобросовісною стороною»;

- впливом на захисників та їх клієнтів є використання судом кримінально-правових інструментів, зокрема, заходів забезпечення кримінального провадження (захисник не відноситься до категорії осіб стосовно яких можуть застосовуватись процесуальні наслідки неявки на виклик ст. 139 КПК України).

Таким чином, у контексті обговорення звернень адвокатів, Рада адвокатів України дійшла висновків, що судді Вищого антикорупційного суду допустили дискримінацію обвинувачених шляхом здійснення тиску на них з метою усунення захисників, яких вони обрали; дискредитували в очах клієнтів адвокатів, які здійснювали захист у кримінальному провадженні, не дозволивши їм працювати в змагальному процесі; позбавили можливості використовувати гарантовані адвокатам процесуальні інструменти; безпідставно та систематично відмовляли стороні захисту у постановленні відповідних ухвал за наслідками розгляду клопотань, заявляючи, що всі ці клопотання невідкладному розгляду не підлягають; не враховували, що закон розрізняє процесуальні виклики та процесуальні повідомлення тощо.

З огляду на наведене за результатами розгляду звернень адвокатів Бойка П.А., Крамаренка Є.В., Надточієвої А. П., Палагицької Г.С., Цибенка О.В., Черезова І.Ю., Черезової Т.О., Боряк Г.Л., Гарника О.А., Фролової О.Г., Поповської Т.В. з питань порушень суддями Вищого антикорупційного суду професійних прав та гарантій адвокатської діяльності, враховуючи пропозиції та зауваження членів Ради адвокатів України щодо необхідності застосовувати суддями свої права крізь призму відповідних повноважень, керуючись приписами Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», Положенням про Раду адвокатів України, Регламентом Ради адвокатів України, **вирішила:**

1. Доручити Голові Ради адвокатів України Ізовітовій Л.П. направити до Президента України, Голови Верховної Ради України, Офісу Генерального прокурора, Вищої Ради правосуддя, Ради суддів України, Європейської асоціації суддів, Парламентської асамблеї Ради Європи (ПАРЄ), Комісару Ради Європи звернення про вжиття заходів в межах повноважень щодо недопущення порушень прав людини на захист і професійних прав адвокатів в судовому процесі суддями ВАКС.

2. Секретарю Ради адвокатів України про прийняте рішення повідомити заявників та на офіційному веб-сайті Національної асоціації адвокатів України.

Голова Ради адвокатів України   /підпис/   **Л.П. Ізовітова**

Секретар Ради адвокатів України   /підпис/   **І.В. Колесников**